

TAŞKÖPRÜ

çizimlerinin bulunmadığı, köprü üzerinde birer dinlenme ve seyir yeri olan, seferde köprüden geçen birliklerin denetlenmesi için yapılan sofa ile kitâbelik kısmının ve yıkılan mihrâbiyenin yerine konulmadığı tesbit edilmiştir. Köprü'nün bu son restorasyonunu incelemek üzere Temmuz 2004'te Türkiye'den gönderilen bir uzman ekibin raporunda köprüye ait mihrap köşkünün toplam yetmiş altı taştan meydana geldiği belirlenmiştir. Bunlardan yetmiş iki taşın kullanılabilir durumda olduğu, geriye kalan dört taşın da aslına uygun biçimde yenileneceği belirtilmiş, köprü mihrâbiyesinin çok işçilik gerektirmesinden dolayı restorasyonun sonunda yerine konulacağı bildirilmiştir. Mihrap köşkünün de orijinaline uygun şekilde mevcut taşlarla yapılacağı, mihrap nişinde kırılmış mukarnaslı taşların yerleştirileceği, varlığından söz edilen kitâbenin bulunacağı veya arşiv fotoğraflarına bakılarak yerinin yazdırılacağı ifade edilmiştir. Çeşitli baskılar neticesinde 2007'de mihrâbiye yaptırılmıştır. Ancak mihrâbiyenin karşısına Osmanlı karşıtı bir isyancının, sözde kahramanları olan Karpoş'un anısına bir plaket konulmuştur. Makedonyalı yetkililerin, restorasyon ve konservasyon projesi adı altında farklı bir dönemi ve üslubu yansıtmak biçiminde yeniden inşa etmeye çalıştıkları Üsküp Taşköprüsü'nün mimarisinde ve tarihlendirilmesindeki hataların yeni bilgiler ışığında düzeltilmesi gerekmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İsa Bey'in Hicri 874 Tarihli Türkçe Vakfiyesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Defter nr. 629, s. 652-653; *Milâdi 1467-68 Tarihli Üsküp Kazası Mufassal Tahrir Defteri*, Başbakanlık Arşivi, Defter nr. 4; *Milâdi 1481 Tarihli Üsküp Kazası Mufassal Tahrir Defteri*, Başbakanlık Arşivi, Defter nr. 16; *Milâdi 1455 Tarihli Üsküp Kazası Mufassal Tahrir Defteri*, Başbakanlık Arşivi, Defter nr. 12; *Milâdi 1569 Tarihli Üsküp Livası Mufassal Tahrir Defteri*, Tapu Kadastro, KKA, Defter nr. 190; *Hicri 1061/ Milâdi 1650-51 Tarihli Ali Emîri Tasnifi*, Tapu Kadastro, KKA, Defter nr. 468; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, V, 557-558; Hammer (Atâ Bey), III, 77; Jovan Hadži Vasiljević, *Skoplje i Njegova Okolina. Istoriska, Etnografska i Kulturno-Politička Izlaganja*, Beograd 1930, s. 125; Sâlih Asım, *Üsküp Tarihi ve Civan*, Üsküp 1932, s. 15; N. Katanić – M. Gojković, *Grada za Proučavanje Starih Kamenih Mostova i Akvedukata u Srbiji, Makedoniji i Crnoj Gori*, Beograd 1961, s. 117-121; Cevdet Çulpan, *Türk Taş Köprüleri*, Ankara 1975, s. 126-127; Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârîsi IV*, s. 883-886; a.mlf., *Avrupa'da Osmanlı Mi'mârî Eserleri III*, s. 300-302; a.mlf., "Yugoslavya'da Türk Âbideleri ve Vakıfları", *VD*, sy. 3 (1956), s. 161; M. Gojković, *Stari Kameni Mostovi*, Beograd 1989, s. 127-130; L. Kumbaradži-Boğoević, *Osmanliski Spomenici vo Skopje*, Skopje 1998, s. 202-210; a.mlf., *Üsküp'te Osmanlı*

Mimari Eserleri (trc. Suat Engüllü), İstanbul 2008, s. 386-402; a.mlf., "Kameniot Most vo Skopje", *Glasnik na Institutot za nacionalna Istorija*, XXIV/3, Skopje 1980, s. 165-183; Mustafa Özer, *Üsküp'te Türk Mimarisini*, Ankara 2006, s. 163-166; H. Yıldırım Ağançoğlu, *Üsküp Kitabı*, İstanbul 2008, s. 188-192; G. Elezović, "Turski Spomenici u Skoplju", *Glasnik Skopskog Naučnog Društva*, I/1, Skopje 1925, s. 135-176; V/2 (1929), s. 243-261; VII-VIII/3-4 (1930), 177-192; Semavi Eyice, "Üsküp'de Türk Devri Eserleri", *TK*, sy. 11 (1963), s. 26; B. Cvetkova, "Kam Ikonomičeskata Istorija na Gradovete v Balgarskite Zemi prez XV vek", *Izvestija na Institut za Istorija*, XIV-XV, Sofia 1964, s. 255-256; A. Matkovski – P. Angelakova, "Nekolku Kratki Patopisi za Makedonija", *Glasnik na Institutot za Nacionalna Istorija*, XVI/1, Skopje 1972, s. 251; M. Sokolosi, "Vakafi i Vakafski Imoti vo Skopje i Skopsko vo XV i XVI vek", *Prilozi-MANU*, VIII/2, Skopje 1977, s. 66-87; a.mlf., "Nekoi Novi Izvorni Podatoci i Sogleduvanja za Kameniot Most vo Skopje", a.e., XIV/1-2 (1983), s. 83-96; V. Iljov, "Kameniot Most vo Svetlinata na Najnovite Proučuvanja", *Zbornik na Arheoloski Muzej na Makedonija*, X-XI, Skopje 1983, s. 155-163; *Kâmûsü'l-a'lâm*, II, 932.

MUHAMMED ARUÇI

TAŞLAMA

(bk. HİCİV).

TAŞLICALI YAHYÂ

(ö. 990/1582)

Hamsesiyle ünlü divan şairi.

Arnavut asıllı Dukakin ailesinden olup kesin doğum tarihi ve yeri bilinmemektedir. Kaynaklarda ailesine nisbetle Dukakinzâde, geldiği yerin taşlık bir bölge oluşundan dolayı da Taşlıcalı diye anılmıştır. Kuzey Arnavutluk'tan devşirilip İstanbul'a getirildi. Acemi Oğlanları Ocağı'nda eğitilerek yaya başı ve ardından sipahi oldu. Yeniçeri Ocağı'nda iken öğrenme hevesi ve yeteneğiyle ocağın kâtibi Şehâbeddin Bey'in dikkatini çekti ve onun çırağı sıfatıyla birtakım mecburiyetlerden kurtuldu. Âşık Çelebi'nin ifadesiyle "tâlimhâneyi muallimhâne bilmek suretiyle" Kemalpaşazâde ve Fenârîzâde Muhyiddin Çelebi gibi âlim ve şairlerin meclislerinde bulundu. Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran ve Mısır seferlerine katıldı. Zamanla şiirdeki şöhreti arttıysa da hemşehrisi Hayâlî Bey'in bazı eleştirileri yüzünden hak ettiği mevkiyi elde edemedi. Kanûnî Sultan Süleyman, Hayâlî Bey'e gösterdiği iltifatı Yahyâ Bey'den esirgeyince o da veziri Rüstem Paşa'nın himayesine girip Eyüp Vakfı mütevellisi oldu. Ancak bu ikbal devri uzun sürmedi; Rume- li'de İzvornik sancağına sürülünce Yahya-

lı Akıncılar Ocağı'na katıldı ve bir daha İstanbul'a dönmedi. Son kasidesini Sigetvar seferi esnasında (1566) Kanûnî'ye sunan şair burada yaşının seksene ulaştığını belirtti ve padişahın çocuklarını himaye etmesini istedi. Son yıllarında Gülşeni şeyhi Uryânî Mehmed Dede'ye intisap ederek kendini tamamen tasavvufa verdi. Kaynaklarda Yahyâ Bey'in ölüm tarihi ve yeriyle ilgili farklı kayıtlar bulunmakla birlikte 990 (1582) yılında yaşı doksanı aşmış olduğu halde vefat ettiği kabul edilmektedir. Mezarı Sırbistan sınırları içinde İzvornik yakınlarındaki Lozniçe'dedir.

Hayâlî Bey ile birlikte Kanûnî'nin Bağdat Seferi'ne katılan, bu sırada Fuzûlî ile görüşen Taşlıcalı Yahyâ "sâhib-i seyf ü kalem" sıfatına lâyık asker şairlerden olup "Şehzade Mustafa Mersiyesi" gibi devrin şartları gereği yazılması cesaret isteyen şiiri kaleme alacak kadar gözü pek ve korkusuz bir kişiliğe sahipti. Kendi döneminde gazel ve mesnevi sahasının güçlü temsilcilerinden sayılmıştır. Nitekim hem divanında hem hamsesinde özgün olmayı başardığını ve kimseyi taklit etmediğini belirtir. Gerek sağlığında gerekse ölümünden sonra yazılan tezkirelerde kişiliği, şiirleri ve hamsesi övülmüştür. Taşlıcalı Yahyâ'nın bilhassa kasideleri dikkat çekicidir. Bunların teşbîh bölümlerinden itibaren hemen her beyitte bir kahraman şairin, bir Osmanlı gazisinin coşkunu heyecanı acıkı bir üslup ve gür bir sesle yer almaktadır. Geleneksel kaside yapısına göre uzun tutulmuş olan teşbîhlerde yer alan bazı tasvirlerdeki orijinallik, soyut-somut tezadını pek çok yerde başarılı biçimde kullanması ve konu farklılığında gösterilen titizlik Yahyâ Bey'i çağdaşlarından ayıran özelliklerindedir.

Âşık Çelebi
Tezkiresi'nde
Taşlıcalı
Yahyâ'nın
tasvir edildiği
sayfa
(Millet Ktp.,
Ali Emîri
Efendi, Tarih,
nr. 772,
vr. 240^a)

Şairin gençlik yıllarında yazdığı gazeller âşıkane iken Uryânî Mehmed Dede'ye bağlandıktan sonra yazdıkları daha ziyade dinî-tasavvufî ve rindâne mahiyettedir. Yahyâ Bey bu şiirlerinde geleneksel yaklaşımın aksine zâhidi meyhaneye değil mescide çağırır ve oranın Hak divanı, gönlün hakikat sırrının sarayı, şeriatla tarikatın ise onun iki hisarı olduğunu belirtir. Nitekim dindar kişiliği ve içkiye muhalif tutumu pek çok şiirinde hissedilmektedir. Taşlıcalı Yahyâ, kaside ve gazellerinin yanı sıra musammatları ve şehrengizleriyle de dikkat çekmiştir. Kıtalarının bir kısmı hiciv türünde yazılmış olup başta Hayâlî Bey olmak üzere Kandî, Rahmî, Sırrî gibi döneminin bazı şairlerine yönelttiği eleştirilerini yansıtmaktadır.

Taşlıcalı Yahyâ'nın en önemli yanı, İran örneklerine bağlı kalmadan yerli renklerle ve sade bir dille kaleme aldığı mesnevilerle Türk edebiyatında hamse yazan şairlerin öncülerinden olmasıdır. Arnavutluk'un kıraç bir yerinden gelerek divan ve hamse sahibi oluşunu İslâmiyet'in bir mücizesi şeklinde açıklayan şair sefer esnasında, ordugâhlarda ve sınır boylarında her türlü insanla bir arada bulunmasının da etkisiyle eserlerinde nisbeten sade bir dil kullanmıştır. Zikrettiği pek çok atasözü ve deyim yanında halk ağzına yakın söyleyişle şiir dilinin sadeleşmesine katkıda bulunmuştur. Divanının birçok yerinde sözlerinin mürşid-i kâmil sözlerine benzediğini, rabbânî ilham eseri mısralarının can âriflerine hayat suyu bağışladığını ifade eder. Şiirde sözü uzatmanın anlamı bozacağını, muamma gibi kapalı söylemenin ise bir işe yaramayacağını belirten Yahyâ Bey kendi şiirlerinde bir hüsn-i edâ bulunduğunu ve hayallerinin de rengin olduğunu ileri sürmektedir.

Eserleri. 1. Divan. Divanın tenkitli neşrini hazırlayan (İstanbul 1977) Mehmed Çavuşoğlu'nun tesbitine göre Yahyâ Bey divanını üç defa tertip etmiş ve her defasında şiirlerinde bazı değişiklikler yapmıştır. Son tertibi Kanûnî Sultan Süleyman'a sunulan divanın Çavuşoğlu neşrinde bir dîbâce, otuz dört kaside, beş terciibend, dört terkihibend, bir ta'şîr, dört muaşşer, üç müseddes, üç muhammes, yirmi beş murabba, üç tarih, bir müstezad, iki şehrengiz, 515 gazel ve yirmi kıta bulunmaktadır. Eserin bazı nüshaları İstanbul Üniversitesi (İbnülemin, nr. 1302), Millet (Ali Emîrî Efendi, Manzum, nr. 516) ve Edirne Selimiye (Bâdî Efendi, nr. 2172) kütüphanelerindedir. **2. Hamse.** Yahyâ Bey hamseyi oluşturan mesnevilerin tamamını Ka-

nûnî Sultan Süleyman devrinde yazmış ve bu padişaha sunmuştur. **a) Şâh u Gedâ.** 1000 beyit civarındaki mesnevi şairin kendi tecrübesinin ürünü olup beşerî aşktan ilâhî aşka geçişi anlatan bir hikâyeyi konu alır. 1537'de yazıldığı tahmin edilen eser tamamen yerli olması sebebiyle hayli ün kazanmış, konusunun İstanbul'da geçmesi dolayısıyla ayrıca orijinal kabul edilmiştir. Üzerinde Pınar Aydemir'in yüksek lisans tezi hazırladığı mesnevinin (1993, AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü) Atmeydanı ve Aya-sofya tasvirlerine yer verilen bölümleri dikkat çekicidir. **b) Gencîne-i Râz*.** 947'de (1540-41) kaleme alınan 3051 beyitlik mesnevi dinî-ahlâkî ve tasavvufî konuların işlendiği, bir kısmı şairin kendi hayatından ve görüp işittiklerinden alınmış hikâyeleri içeren didaktik bir eserdir. Sade ve yer yer halk diline yakın bir üslûpla yazılan mesnevinin yalnız İstanbul kütüphanelerinde otuz yedi nüshası bulunmaktadır. Eser üzerine Bekir Çınar yüksek lisans tezi hazırlamıştır (1995, EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü). **c) Yûsuf u Zelîha.** Mesnevinin Mehmed Çavuşoğlu tarafından hazırlanan tenkitli neşri (İstanbul 1979) 5179 beyittir. Şair, eserini genç yaşında aşka düşüp terk-i diyâr etmesi dolayısıyla Mısır'a vardığında yazdığını belirtir. Yahyâ Bey konuyu beşerî ölçüler içinde ele almaya çalışmış, dil ve üslûp bakımından özgün sayılabilecek bir eser meydana getirmiştir. **d) Kitâb-ı Usûl.** Adı bazı kaynaklarda *Usul-nâme* şeklinde geçen mesnevi yaklaşık 3100 beyittir. Yahyâ Bey, on iki bölüm (makam) ve yedi kısımdan (şube) oluşan eserinde adalet, doğruluk, yiğitlik gibi ahlâkî kavramları ele almış, eserini çoğu kendi hayatının ve gözlemlerinin ürünü olan 100'den fazla hikâyeye, temsil ve latife ile zenginleştirmiştir. **e) Gülşen-i Envâr*.** Dinî, tasavvufî, ahlâkî ve mahallî hikâyelerle temsillerden meydana gelen eser aynı zamanda dönemin toplum hayatını oldukça sade bir dille yansıtmıştır. 2810 beyitlik mesnevi üzerine İbrahim Doğanyüğit yüksek lisans tezi hazırlamıştır (1992, EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü). **3. Şehrengiz-i Edirne.** 215 beyitten oluşan, baş tarafında bir münâcâtın bulunduğu bu küçük eserde şair önce gönlünü kaptırdığı bir güzelin aşkı yüzünden düştüğü halleri dile getirir. Ardından Edirne şehrinin tasvirini yapar ve on dört mahbubu beşer beyitle tanıtır. Eserin bir nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki divan nüshası içindedir (İbnülemin, nr. 1302, vr. 26^a). **4. Şehrengiz-i İstanbul.** Yahyâ Bey, 345 beyitten meydana gelen eserin başlangıç kısmında güzellere tutkunluğundan ötürü

yüzünün kara olduğunu belirtir ve yaratıcının affına sığınır. Asıl şehrengiz bölümünde İstanbul'un tasvirine yer verir; şehrin güzellerini, âşıklarını, denizini, sahillerini, surlarını vb. anlatır. Ardından güzelin tasvirine geçer ve elli sekiz güzeli kısaca tanıtır. Bir kopyası *Şehrengiz-i Edirne* ile aynı yazma içinde, müstakil nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde olan eser (TY, nr. 2982) Mehmed Çavuşoğlu'nun neşrettiği divanda da yer almıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Sehî, *Tezkire*, s. 136; Âşık Çelebi, *Meşâirü'ş-şuarâ*, vr. 95^b-97^a; Latîfî, *Tezkire*, s. 371-372; Ahdi, *Gülşen-i Şuarâ* (haz. Süleyman Solmaz), Ankara 2005, s. 593-594; Beyânî, *Tezkire*, Millet Ktp., Ali Emîrî, Tarih, nr. 757, vr. 124^a-125^b; *Kühû'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım* (haz. Mustafa İsen), Ankara 1994, s. 286-289; Kınalızâde, *Tezkire*, II, 1077-1081; Gibb, *HOP*, III, 118-132; Ağâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatında Şehr-engizler ve Şehr-engizlerde İstanbul*, İstanbul 1958, s. 95-96, 101-105; R. Jæckel, *Dukakinzade Taşlıcalı Yahya Bey's King and Beggar a Sixteenth-Century Ottoman Allegorical-mystical Love Poem (Mesnevi)* (doktora tezi, 1980), The University of California, s. 76; Harun Tolasa, *Sehî, Latîfî, Âşık Çelebi Tezkirelerine Göre 16. Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi*, İzmir 1983, s. 112-113; İ. Güven Kaya, *Dukaginzade Yahyâ Beğ'in Sanatı* (doktora tezi, 1985), Kosova Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü; a.m.f., "Dukagin Oğulları ve Dukaginzade Yahyâ Beğ", *Çevren*, XIII, Priştine 1986, s. 9-18; a.m.f., "Yahyâ Bey'in Kasidelerindeki Tarihî Gerçekler", *Osm. Ar.*, sy. 28 (2006), s. 53-75; M. Fatih Köksal, *Klâsik Türk Şiiri Araştırmaları*, Ankara 2005, s. 29-68; Mehmed Çavuşoğlu, "Taşlıcalı Dukakin-zade Yahyâ Bey'in İstanbul Şehr-engizi", *TDED*, XVII (1969), s. 73-108; a.m.f., "Yahyâ Bey, Dukagin-zade", *İA*, XIII, 343-347; Cemal Kurnaz, "Taşlıcalı Yahya Beğ Divanı'nda Atasözleri ve Deyimler", *TKA*, XVII-XXI/1-2 (1979-83), s. 195-207; Walter G. Andrews, "Yahya Bey, Divan [s. TA s. 449]", *IJMES* (1980), s. 129-130; Ahmet Mermir, "Taşlıcalı Yahyâ Bey'in Kendi Şiiri Üzerine Düşünce ve Değerlendirmesi", *SÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, sy. 1, Konya 1987, s. 227-234; Bün-yamin Çağlayan, "Yahya Bey'in Musammat ve Şehrengizlerinde Devrinin Siyasi ve Sosyal Olayları ile Hayatından İzler", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, VII/2, Kastamonu 1999, s. 89-104; Bekir Çınar, "Taşlıcalı Yahya'nın Gencîne-i Râz Mesnevisinde Bir Nasrettin Hoca Fıkrası", *Turkish Studies*, II/4 (2007), s. 283-292; Kathleen R. F. Burrill, "Taşlıdjali Yahyâ", *EL²* (İng.), X, 352.

BAYRAM ALI KAYA

TAŞMEDRESE

Konya Akşehir'de XIII. yüzyılım ortasında inşa edilen medrese.

Esasının medrese, mescid, türbe, han-kah, imaret ve çeşmeden meydana gelen bir külliye olduğu bilinmekle birlikte külli-yeden yalnızca Taşmedrese ile mescid ve